

слова Рудина в контексте непосредственного соотношения с романом Сервантеса «Дон Кихот» и трагедией Шекспира «Гамлет». Подход этот оказывается продуктивным и дает новые смысловые обретения на пути исследования интертекстуальной природы образа героя романа Тургенева.

Хотелось бы в завершение еще раз обозначить важность прочтения К. Кроо романа Тургенева «Рудин» как метатекста истории литературы. Интертекстуальный анализ позволяет исследовать глубинный смысл произведения и в возможной полноте раскрыть его художественные интенции.

Александра Тоичкина

*Санкт-Петербургский
Государственный Университет,
tikhomirov@md.spb.ru*

VIG ISTVÁN: HORVÁT NYELVTAN. Budapest: ELTE, BTK Szlav Fiológiai Tanszék, 2008. (Opera Slavica Budapestinensia, Linguae Slavicae). 356 o.

A szerző a főcímben egyszerűen „Horvát nyelvtannak” nevezi művét, az előszóából azonban megtudjuk, hogy tulajdonképpen függőségi grammatikát tartunk a kezünkben, ráadásul olyat, amely nyelvi ismeretekén túl alapvető nyelvészeti ismereteket is bőven nyújt az olvasónak.

Megtudunk azonban az előszóából még mást is. Azt például, hogy az itt tárgyalt nyelvtan alapjául szolgáló el-

méletet a szerbhorvát (tulajdonképpen a szerb) nyelv leírására már sikerrel alkalmazták, ami természetesen nagy segítséget jelentett a szerzőnek. Ettől függetlenül azonban a munka számos egyéni vonása okán teljes joggal jelenthető ki, hogy a Vig István tollából önálló mű született. Mindehhez tegyük még hozzá, hogy igen-igen hosszú idő óta ez az első, magyaroknak szóló és magyar nyelven íródott horvát (tehát nem szerbhorvát!) nyelvtan, amely még tovább emeli az értékét. E könyv elődje tudomásom szerint a „*Horvát nyelvtan, teljes tanfolyam kezdők és haladók részére*” címet viselte, magántanulóknak szült és az „*Uránia nyelvtanai*” sorozatban jelent meg Munkácsy Mihály tollából, még 1931-ben. Azóta a világ is, a nyelv is sokat változott...

A függőségi grammatika előnyeiről maga a szerző is szól, már könyve elején (10.o.), mindez azonban kiegészíthető még azzal, hogy a nyelvi jelenségeknek e keretben történő tárgyalása és bemutatása megkönnyíti a nyelvet elsajátítani vágyók számára a horvát ige mondat-szervező lehetőségeinek megismerését, a horvát mondatalkotás szabályainak elsajátítását. Aki ugyanis ezeket nem tudja alkalmazni és automatikusan átviszi a horvát igékre a magyar igék vonzatát és kapcsolódásait, nem tehet szert igazán professzionális szintű horvát nyelvtudásra.

A szóban forgó nyelvtan – amint az egy függőségi grammatikától elvárható – néhány alapvető nyelvi, nyelvészeti fogalom (pl. szó, szófaj, mondatrés, vonzat, bővítmény, jelző) tömör tisztázása után az igével indít (20.o.), ami logikus is, hiszen köréje szerveződik a mondat, mondhatjuk akár így is: az ige képezi a mondat gerincét. Az igék szemantikai osztályaival és szófaji kategoriális jelentésével foglalkozó részről

(31.o.) a szerző helyesen állapítja meg, hogy „akcióminőség alatt az ige által jelölt esemény lefolyásának módját és fokozatosságát értjük”, nincs azonban explicite kimondva az a fontos tétel, hogy az akcióminőségek kifejezése morfológiai eszközökkel (lexikai jelentést hordozó affixumokkal) történhet, mivel az akcióminőségek az igék *morfológiailag kifejezett* módosulásai, bár ez azért kiderül az egyes akcióminőségek részletesebb leírásánál. Itt Vig István számba veszi az adott akcióminőségre jellemző képzőket, utal ezek igeaspektussal való kapcsolatára, s mindezt szemléletes példákkal is alátámasztja. Az egyes cselekvésmódok felsorolása mellett a szerző utal arra, hogy ezek bizonyos szempontok alapján csoportosíthatók, ezek közül kettőt (időbeli, tartalmi) meg is említ (31.o.). Mindez egybevág a Krékits József által megalkotott ún. tematikus (időbeli, mennyiségi és minőségi cselekvésmódok) csoportosításával, amelyet a magyar szlavisták közül sokan a magyarországi szlavisztika egyik maradandó eredményeként tartanak számon. Itt jegyezzük meg, hogy a cselekvésmódok tematikus csoportosítása rendkívül hasznos, azon túl ugyanis, hogy megkönnyíti az egyes csoportokon belüli alcsoportok elkülönítését, egészében véve segít az adott nyelv igeállományában szemantikai szempontok szerint eligazodni. Fontos hangsúlyozni azt is, hogy a cselekvésmódok típusainak megállapításánál a lexikai affixumokkal képzett csoportokat vesszük ugyan figyelembe, de bizonyos csoportoknál párhuzamos analitikus kifejezésmódok is lehetségesek: *zaplakati (se) – udariti/udarati u plač, stati plakati, elsirja magát – elkezd sírni, sírni kezd, weinen – zu weinen anfangen*. Egyes igék pl. horvát ‘*voljeti – zavoletjeti*’ vö. magyar: ‘*szeret*

– *megszeret*’ egy adott elmélettől függetlenül felfoghatók két cselekvésmód: egy duratív és egy ingresszív ellentétének, de tekinthetők akár úgy is, mint egy alapige és ennek egy kezdő jelentésű cselekvésmódja, vagy egy nem határpontos és egy határpontos ige pár. A szerző a horvát nyelvvel kapcsolatban összesen 11 akcióminőséget említ. Annak részletes elemzése, hogy ezek közül melyek tekinthetők valóban akcióminőségeknek és melyeknek van inkább az aspektushoz köze, meghaladná a jelen ismertetés kereteit, ezért ettől eltekintünk, mindössze annyit jegyzünk meg, hogy az igék szemantikai osztályainak száma elméletileg végtelen lehet: mindig alkotható egy, az előbbinél még részletesebb, vagy más szempontokat is figyelembe vevő felosztás.

A határozott igealakok alcím alatt következik az egyes igeragozási típusok és igeidők bemutatása (33–54.o.) okosan szűkre szabott keretek között. A szerző az egyes horvát igeidőket, azok képzését, jelentését és használatát (beleértve a mai irodalmi nyelvben betöltött szerepüket és előfordulásuk gyakoriságát is!) pontosan és részletesen írja le. Ez utóbbit már csak azért is fontos kiemelni, mert egyes horvát nyelvtanokban csupán az adott igeidők képzésére és általános jelentésére vonatkozó adatokat találunk, de előfordulásuk/használatuk gyakoriságáról nem, vagy csak alig esik szó (l. pl. Vinko Grubišić 1995-ben Zágrábban kiadott, *Croatian Grammar* című angol nyelven írott horvát nyelv-tanát). Az igeidők után következik az igenemek: cselekvő – szenvedő, majd a különféle igemódok: felszólító mód, feltételes mód rövid, lényegretörő bemutatása. A nyelvhasználat kérdéseire a szerző mindenütt kitér.

A horvát igeaspektus kérdésével a szerző mintegy 3 és fél oldal terjedele-

ben foglalkozik. Tömören jellemzi a kategória általános jelentését, majd a két-aspektusú igéket és az aspektuspárokat mutatja be. Beszél a prefixumokban, illetve szuffixumokban különböző igealakokról, valamint a szuppletív párok-ról is, majd a 67. oldalon „változtatható igealakok” alcím alatt bőséggel hoz példákat a horvát reimperfektivációra. Az aspektus kérdésének meglehetősen rövid, ámde a lényeges jelenségeket maradéktalanul számbavevő bemutatása a hangsúlyukban eltérő igealakok bemutatásával zárul. A szerző ezután tér rá a határozatlan igealakok (pl. főnévi ige-név, melléknévi és határozói igenevek) és a velük alkotott szerkezetek tárgyalására, amely után az egyes igecsoportok, úgy mint: modális igék, fázisigék, funkcióigék bemutatása következik. Az igékről szóló fejezetet egy a funkció-igéket és leggyakoribb bővítményeiket felsoroló rész zárja le (89–96.o.).

A főnévről szóló rész (97–160.o.) a főnévnek mint szófajnak rövid, mondat-tani szempontú meghatározásával kezdődik, amit a főnevek osztályozása követ. Ezután esik szó a főnév grammatikai kategóriáiról (pl. szám, grammatikai nem, eset). A szerző részletesen ír az eset mondat-tani szerepéről, magyar fordításukkal együtt szereplő horvát nyelvű példák sokaságával illusztrálva azt. A főnévragozási csoportok bemutatása (111–142.o.) jól tagolt és könnyen áttekinthető. Erre a részre is jellemző a példák nagy száma, a rendhagyóságok gondos számbavétele. A szerző által mondat-tani szempontból tkp. mennyiségjelölő főneveknek, más felfogásban főnévi számneveknek tekintett számnevek ragozásának a bemutatásánál utalásokat találunk a beszélt nyelvi tendenciákra vonatkozóan is. Megtudjuk, hogy egyes számnevek (*dva, tri, četiri*) ragozott alakjainak a használata csupán

az írott nyelvre jellemző, a beszélt nyelv nem használja őket (143.o.), ami volta-képp a határozóvá válás irányába mutat.

A 165. oldaltól a 178 oldalig a szerző az ún. determinánsokkal foglalkozik, majd a 179. oldalon tér rá a mellékevekre, amelyekről először – a már megszokott módon – rövid mondat-tani jellemzést ad, majd jelentéstani szempontból vonja vizsgálat alá őket. A horvát nyelv egyik fontos saját-sága, hogy a mellékeveknek határozatlan és határozott alakjaik is vannak, amelyek az egyes esetek végződéseiben, valamint a végzések magánhangzóinak hosszúságában, illetve rövidségében különböznek egymástól. A 181. oldalon és az ezt követő oldalakon részletes, mondhatni kimerítő leírást találunk a mellékevek kérdésköréről.

A névmásokkal kapcsolatos tudnivalók ismertetése a 196. oldalon kezdődik. Ezzel kapcsolatban külön figyelmet érdemel az a tény, hogy a szerző szakít azzal a már megszokott és a leíró nyelvtanokban igen régóta ismétlődő tétellel, mely szerint a névmások más szót helyettesítenek. Véleményét meggyőzően látszik igazolni több más horvát mondat között a *Mnogi su bili zakasni, ali mi smo bili točni*. ‘Sok vendég elkésett, de *mi* pontosak voltunk.’ mondat is, amelyben a *mi* személyes névmás, semmilyen főnevet nem „helyettesít”, hanem ugyanolyan mondat-tani környezetben fordul elő, mint a *mnogi gosti* ‘sok vendég’ főnévi frázis. Mindez arra ösztönzi a szerzőt, hogy újrafogalmazza a névmás meghatározását oly módon, hogy „a névmások olyan szavak, amelyek a mondatban a főnévi frázisok helyén állnak” (196.o.). Néhány mondattal később azt is kifejti, hogy a fentiek fényében a „névmás” kifejezés helyett is új elnevezés bevezetése volna szükséges, neologizmus alkotására azonban nem vállalkozik.

A névmások utáni részben a szerző a tőle megszokott rendszerességgel számba veszi még a határozószókat (219–225.o.), az elöljárószókat (226–234.o.), a kötőszókat (235–237.o.), a módosítószókat (238–240.o.), az egyes partikulákat (241–243.o.), valamint a mondatzókat (244–245.o.), majd a mondatnani rész (246–332.o.) következik.

A mondat meghatározásával kapcsolatban a szerző elmondja, hogy annak a szó meghatározásához hasonlóan szintén sokféle definíciója lehetséges. Ez valóban így van, hiszen a nyelvészeti szakirodalomban a mondatnak több mint kétszáz definíciója létezik, amelyek között vannak a) tisztán strukturális, b) strukturális-szemantikai, c) tisztán szemantikai meghatározások. Ezek közül a szerző álláspontja leginkább az elsőhöz, azaz a tisztán strukturális szempontú definíciókhoz sorolható. Ezek azt hangsúlyozzák, hogy a mondat dichotomikusan (alanyból és állítmányból) felépülő szintaktikai egység, és ragozott igealakot (verbum finitum) tartalmaz, valamint hozzáteszik azt is, hogy szerkezetileg autonóm, tehát önálló megnyilatkozás. Ebben és az ezt követő részben, – amely az előző fejezetekhez hasonlóan szintén számos példával, sőt egyes esetekben szemléletes ábrákkal is illusztrált – hangsúlyosan megmutatkoznak a szerző által választott nyelvléírási stratégia, a függőségi grammatika előnyei. Könyvének utolsó fejezetében a szerző az egyeztetés eseteivel és a tagadással foglalkozik (333–352.o.). A kötetet a rövidítések jegyzéke (353–354.o.) és a felhasznált szakirodalom (355–356.o.) teszi teljessé.

Összegzőképpen elmondható, hogy a szerző az egyetemi szintű igényeknek is megfelelő horvát nyelvtan elkészítésével nagy feladatra vállalkozott, melyet azonban úgy sikerült megoldania, hogy –

pl. a számnevekről vagy a névmásokról szóló részben – új szempontokra is felhívta a figyelmet. Ezen felül a szerző a függőségi grammatika magyar nyelvű terminológiájának megalkotására is kísérletet tett, amely nyelvtanát a magyar nyelvész-társadalom számára is érdekessé teszi. A „Horvát nyelvtan” tehát magyarországi viszonylatban hiánypótló munka, amely bizvást ajánlható mind a függőségi grammatikával foglalkozó magyar nyelvészek, mind pedig a horvát nyelv iránt érdeklődők szíves figyelmébe.

Pátrovics Péter

*Eötvös Loránd Tudományegyetem,
eva.egri@uniqa.hu*

**VIDOBRAŽENJA ISTORIJE TA
KUL'TURI NARODU V SLOVO-
TVORENI: dopovidi XII Mižna-
rodnoji naukovoi konferenciji Komisii
zi slov'jans'kogo slovotvorenja pri
Mižnarodnomu komiteti slavistiv
(25–28 travnja 2010 p., Kiiv,
Ukrajna) – Zbornik dvanajste
konference Komisije za slovansko
besedotvorje pri Mednarodnem
slavističnem komiteju.** Ur. N. F. Kli-
menko, E. A. Karpilovs'ka. Naukove
izd. Kiiv: Vidavnicij Dmitra Burago,
2010. 471 str.

Tradicionalno vsakoletno znanstveno srečanje Komisije za slovansko besedotvorje se je v letu 2010 odvijalo v Kijevu, v prostorih nacionalne knjižnice, od 25. do 28. maja. Simpozij je potekal pod skupnim naslovom *Održi nacionalne zgodovine in kulture v besedotvorju*